

Bibliografia

HOSPITALS DE CATALUNYA. L'HOSPITAL CIVIL DE REUS per S. Vilaseca Anguera; *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya*, núm. 80, abril 1926.—Aquesta important revista de la classe mèdica catalana vé publicant en cada nombre la ressenya d'un Hospital de la nostra terra. En nombres anterior han vist la llum la dels hospitals de Santa Creu i Sant Pau pel doctor Freixas i Freixas, el Clínic pel senyor Puig i Alfonso, els barcelonins medievals de Sant Macià i de Santa Creu pel doctor J. M. Roca, l'Hospital-Asil de Sant Joan de Déu i el seu agregat marítim de Calafell pel Dr. de Riba de Sanz i el de Cervera pel doctor Lucaya. Formant part d'aquesta història i guia dels nostres hospitals, en el nombre del passat abril ha vist la llum en les planes del dit Butlletí un estudi històric dels antics hospitals reusencs i descripció de l'actual degut al nostre amic Salvador Vilaseca. El treball sembla forjat amb dades completament inèdites i és una ordenació i resum de nombrosíssimes notícies curioses extretes pacientment i escrupolosament dels Arxius de la nostra ciutat que encara avui dia tanquen tantes i tantes coses nostres ignorades, i de documents particulars.

En la impossibilitat de reproduir íntegre aquest extens treball ens plau transcriure'n alguns paràgrafs referents a l'antic Hospital de Sant Joan:

L'antic Hospital de Sant Joan, situat en la llavors nomenada Vila Nova, o sia la part de vila compresa entre la Merceria i el portal del camí de Valls, tocant a l'angle de llevant del mur, deuria treure porta amb porxo a la via pública que pel mateix motiu va rebre el nom de carrer de l'Hospital, denominació que fins en els nostres temps no ha estat canviada per la de Sol i Ortega. En el mateix indret romangué fins que, com més avant veurem, fou traslladat al que restava del Col·legi i Convent de frares Carmelites descalços poc després de la seva crema l'any 1835.

En el pergamí 301, en part destruït, de l'Arxiu Municipal de Reus, datat al mes d'agost de 1287, s'hi consigna la compra per part de l'Hospital a Ramon Giner i a sa muller Ramona, d'un "trociūm terre in termino de Reddis in dominacione de bello loco (el Castlà Bell-lloc) precio centum viginti solidos barchinonenses afrontatum cum vinea infirmorum". Ultra aquesta vinya i el troç d'En Giner trobem esmentats en instruments de la catorzena centúria sobre compres, vendes i establiments de terres properes al camí de Valls, el qual eixia de Reus pel portal de l'Hospital, l'"olivaria hospitalis" i la rasa o torrent de l'Hospital, "torrente seu rasa domus infirmorum".

La casa, segons es dedueix dels inventaris dels mobles i robes de l'Hospital i dels llibres de visites de l'Arquebisbe de Tarragona, comptava amb baixos, on hi havia la gran sala per a homes nomenada a les darreries del segle quinze "magno dormitorio", "casali magno", "casali baix del dormidor" i "casali sive dormidor", i un pis al qual donava accés una escala que es trobava entrant a l'Hospital a mà esquerra; consten, a més, la saleta per a dones o "cambra de les dones", la "cambra dels frares" i la cuina. A espatlles de la casa, entre aquesta i el mur, hi havia un pati.

Escasses són les millors materials que rebé la Casa dels malalts de Reus durant els primers anys de la seva existència. Adhuc en 1330 el Camerer de la Seu tingué d'aixecar una pena de cent sous i condemnar a perpètual silenci el Consell de la vila per haver aquest intentat privar a l'Hospital de fer unes petites obres ("opus seu parietibus dergamassa") en el seu clos.

Posseïm, en canvi, una còpia coetània d'una concòrdia de 1398 en la qual el mestre pintor de Tarragona Dalmau Balsells es compromet a pintar per vint-i-tres florins d'or pagats en tres terminis mensuals els porxos de Sant Joan amb imatges de St. Cristòfor, Sant Pere, Sant Pau, Sant Joan Evangelista i Sant Joan Baptista, Jesucrist amb Angels i l'Anunciació de Madona Santa Maria amb l'Angel Sant Gabriel, senyals o escuts, quatre històries de la vida de Sant Joan Baptista i altres quatre de la de Sant Joan Evangelista. En 1414, els administradors de l'Hospital compren a la vídua de Tomàs Amorós unes cases que per tres parts afrontaven amb el dit Hospital pel preu de dos centes sous, dels quals la venedora en cedeix vuitanta en caritat. En 1569, els Jurats de la vila compraren per cent lliures amb franquesa de censals un pati situat enfront de l'Hospital per al servei d'aquest, on s'hi féu una cuina i estances que reberen el nom de *coto* destinades a sopluig dels pelegrins i vagabunds.

Dos prohoms reusencs, elegits anyalment pel Consell, tenien càrrec de procuradors, sagristans, acaptadors, governadors o administradors de l'Hospital. Els més antics que hem pogut conèixer són els de 1287, Pere de Bages i Berenguer Sugrany. Ells admetien i acomiadaven els malalts, acceptaven donatius, feien compres i vendes, establien censals i asseguraven, en una paraula, la vida econòmica de la casa; cuidaven a més dels béns pertanyents als pobres hostatjats en ella i solien ésser marmessors dels qui hi morien; en certs casos, eren guardadors fidels dels diners i objectes que hom els deixava en custòdia. El 13 de setembre de 1414 el jueu d'Aleixar N'Estruc de Tolosa féu àpoca als administradors de l'Hospital d'haver rebut de llurs mans totes i sengles quantitats que Joan Martí del lloc del Moster "qui mortus fuit in dicto hospitali" li devia: el 7 de març de 1346 retornaren a Bernat Fuster, oriund de Granollers, divuit florins d'or que aquest els confià en dipòsit durant un pelegrinatge que féu a Santiago de Galícia.

A càrrec dels administradors anava el fer sovint, quasi sempre cada any o amb motiu del canvi d'hospitaler, l'inventari de les robes i mobles de la casa. L'inventari més vell que coneixem és el datat en 1329, contingut en un manual de l'Escrivania comuna. Limitem-nos a dir que en aquella data comptava l'Hospital de Reus amb dinou llits, quatre dels quals corresponien a la cambra de les dones; eren de posts i bancs i de sogues, tapats amb sengles cortines negres i amb els corresponents banquetes per a pujar-hi.

En un volum manuscrit que guardem, procedent de l'antic Hospital, hi figuren els inventaris de 1527 a 1567. A pesar dels anys són ben poques les innovacions que hom pot observar-hi. En un inventari de 1590 hi consten "en lo dormidor de baix vuyt llits ço es sis ab ses posts i marfegues y los altres dos colgues a soles. Item en lo dormidor de dalt deu llits lo es hu de camp ab sos cortinatges, los altres ab ses marfegues posts y banchs".

L'autor esmenta la gran quantitat de donatius fets a favor de l'Hospital, des del segle XIII en què es fundà, i en transcriu molts d'ells.

"Altres vegades eren els mateixos benefactors qui es donaven en persona a la santa casa per a servir Déu i els seus pobres, i exercien d'infermers laics o acceptaven almoines i aplegaven censals: en 1323, Bernat Vidal i Ramona sa muller, fan total donació de llurs béns a l'Hospital de Sant Joan i entren en aquest com a donats per tots els dies de llur vida; els administradors de l'establiment i els honrats Jurats de la vila els accepten i es comprometen en proveir-los decentment en "cibo potu vestitu et calciutu et in omnibus necessariis tam in sanitate quam in infirmitate" i els donats aporten a l'Hospital quatre cent sous; d'una manera semblant, en 1326, Bernat Albió "ad honorem Dei omnipotentis et gloriosissime virginis eius matris Ste. Marie" s'ofereix al servei de Déu i dels seus pobres i dóna a l'Hospital la seva persona a més de trenta lliures barceloneses i promet recollir fidelment les almoines, rèdits i llegats pertanyents a aquella casa. En fi, a l'església de l'Hospital hi havia bacina a benefici dels pobres malalts: en un llibret d'administració del segle quinçè que posseïm veiem "trobam lo segon jorn de febrer ij sous vij diners, lo jorn de cinquagesma iij sous ij diners, lo jorn de nadal ij. sous j. diner, lo jorn de sent Johan evangelista iij. sous", etc.

També la Universitat feia despesa a favor de l'Hospital quan les rendes d'aquest no soplien. Una de les més antigues la trobem datada en 1391, "doni an J. bruch per mija ma de paper que avia escrita a obrs del libre de Regiment de comptes de ço que havia aministrat del spital... nou diners". El comú subvenia en part les missions de l'Hospital, compra d'aliments i robes, fer obres i festes, les mesades de l'hospitaler — "carn, pa e vi per als pobres, drap per fer llençols, per eriar borts, per traure pobres; per marfegues, carn e farina per la festa; i per oli, un cosi gran, palla per los llits, ajudar a obrar e moltes altres menudencies" (1514)—, encara que s'apuntes algunes rebudes, "rebut de roba han venuda de pobres qui son morts en lespital... xxiiij sous" (1514). En arribar el segle setzè, minven els donatius particulars i s'accentua la intervenció de la Universitat; el Consell d'aquesta determina sobre l'acomiadament o l'acolliment de malalts sobretot en èpoques de pestilència quan a Reus "arriben molts e tants que no caben los vespres al spital" (1506), o sobre els abusos dels simuladors i feinents i la "molta brivalla hi ve que no son pobres ni malalts" (1547) i encara "pobres que son per atabalar", degut als quals Sant Joan "no par spital sino cau de ladres" (1548), excessos que perduren durant anys i anys, com ho prova la intervenció de l'Arquebisbe en 1560 per tal d'evitar l'entrada de "molts brivons, ladres e belitres que fan la roda per lo cap" en tanta de manera "que per alls pobres malalts contrets y hafollats no troben caritat" i que "ultra dels danys causan adit hospital, sequexen inconvenents e sinistres per traure malalts ab febre y altres indisposicions ans de acabar de curar". La vila feia quelques censals a l'Hospital i li concedia part en certs banys; en 1594, "com lespital va curt y la vila ha de pagar", el Consell determina que d'aquells censals es "quiten los ques pugen quitar".

Dos dels més clars recursos de la Casa dels malalts eren la deixa de diners a rèdit, generalment a un sou per lliura, i l'establiment a censal de les finques que l'Hospital rebia en donatiu o adquiria per compra. Entre innumerables casos, esmentarem que en 1363 Guillem Geraldí i Na Blanca, sa muller, prenen seixanta sous per tres

sous censals anyals; en 1317 els procuradors Mateu de Marca i Guillem Malet estableixen a Guillem Amat un troç de terra llegat a Sant Joan per Mateu Moster per la quantitat de vuit sous anyals; en 1438, Na Isabel Barraquer dóna, assigna i concedeix als administradors un alberg franc i quiti situat al carrer de Monterols, en dominació del Camerer de la Seu tarragonina, Senyor de Reus, per a lluir diferents censals que ella feia a l'Hospital.

Periòdicament, els administradors de Sant Joan, amb autorització de l'Arquebisbe, feien el Capbreu dels censos, censals, pensions, fadigues, rèdits i tota mena de drets sobre les quantitats, alberes, patis i corrals, vinyes, oliverars, farreginals i horts que eren propietat de l'Hospital. Posseïm nou Capbreus dels que es feren des de 1477 a 1592. El sadministradors nomenaven, davant notari, un acaptador dels censals.

A començaments de la catorzena centúria l'agombolament dels malalts acollits a Sant Joan aniria a càrrec de frares pertanyents a l'ordre hospitalera de Sant Jordi d'Alfama. En un document datat en 1323 s'hi esmenta un frare hospitaler, Fra Domènec Esteve. Aquest frare o frares no tenen res a veure amb els franciscans que l'any 1480 s'establiren interinament a Sant Joan esperant que els fos acabada l'obra del Monestir de Jesus extra-murs de la vila. Amb tot, en 1329 trobem ja esmentat el càrrec d'hospitaler de Sant Joan en la persona de Guillem Cayró; els hospitalers quan entraven devien donar, sots sagraments i homenatge, bones fermances i, cada any, compte dels mobles i robes de l'Hospital. Algunes vegades l'hospitaler seria ensems fosser de la vila. "en gilet hospitaler no vol servir la vila en temps de pesta ni fer fosses al cementiri" (1558). El de 1592 cobrava dues lliures per mitja anyada.

Els metges i cirurgians o barbers que des de començaments del segle catorze rebien sou o franqueses de la Universitat eren obligats a visitar sense paga els malalts pobres de la vila acollits o no a l'Hospital. Les dades que tenim fan referència primerament als cirurgians, com sol succeir en la majoria d'hospitals de l'Edat mitjana. A darreries del segle setzè s'estableix ja un verdader torn entre tres o quatre cirurgians participants d'un mateix salari. En 1561 la vila suprimeix la paga als metges, mes els conserva certes franqueses si aquests segueixen visitant a l'Hospital i els pobres de Reus per amor de Déu. També les despeses per medicines anaven a compte del comú, "al hospital per medicines viiij lliures, xij sous, vj diners" (1584).

Gairebé des d'un principi, l'any 1305, havia estat instituïda per l'honorable reusenc Arnau Solzina una capella a l'Hospital de Reus. Estava dedicada a St. Joan Baptista i Sant Joan Evangelista i el primer beneficiari en fou el prevere Guillem Llombart. Aquesta capella, afavorida per nombrosos donatius i administrada amb zel pel seu beneficiari, es convertí més tard en important església. Hem vist a l'Arxiu municipal de Reus un diploma pel qual l'Arquebisbe, l'Infant Joan d'Aragó, concedeix en 1330, l'erecció d'un nou altar a l'Hospital a honor dels dos esmentats Sants. En 1418 trobem que el renomnat pintor tarragoní Mateu Ortoneda, autor del retaule de la Verge dels Set Goigs de l'església major de Reus, malauradament perdut, fa à-poca de rebuda de quaranta cinc lliures corresponents a la pintura d'una "tabulam ad opus ecclesie sancti Johannis". — A.

LA FISIONOMIA DE LA TIERRA—AMERICA DEL SUR I DEL CENTRO, per P. Vila. 1926, Barcelona, I. G. Seix & Barral Hs., S. A.—Aquest follet serveix per il·lustrar el mapa polític i físic que el nostre docte amic ha publicat dins la “Colección cartogràfica mural de mapas escolares modernos” de l'esmentada casa editorial.

Comença l'obreta amb un capítol sobre generalitats del Centre i Sud Amèrica, breu i precís. Segueix, després, l'estudi de l'orografia i hidrografia continental: el sistema dels Andes, la meseta brasilera, el macís de les Guaianes, les depressions continental i amazònica, el relleu venezolà i la Patagònia. En acabat és estudiat el litoral i els aspectes de la regió centro-americana i, seguidament, els climes i els tipus de vegetació que hi ha en aquesta part del món.

En el capítol sobre la població, races i estats són estudiades la densitat de la població — baixa en Sud Amèrica, alta en Centro-Amèrica, altíssima en les illes de la mediterrània americana — i l'estat actual de les races i pobles — desaparició, en molts indrets, de l'element autòcton, introducció de la raça negra, la constant emigració europea, el mestissatge, les grans extensions despoblades i la qüestió dels límits, els estats i les colònies.

Els nuclis de població, reportem, són grans en la costa atlàntica central — Buenos Aires, Rio Janeiro, Montevideo, Recife, Belén—i contrasten amb l'escassetat que s'observa en la costa del Pacífic, on només hi ha quatre grans poblacions: Valparaíso, Guayaquil, Callao i Antofagasta. A l'Amèrica del Sud es dona un cas únic en la qüestió de l'habitatge humà. Essent, per una banda, un país intertropical en la seva major part i a causa, per altra, de l'escassetat de precipitacions en el domini del clima sec, els homes han tingut tirada a establir-se a les terres altes. Molts pobles importants de l'interior són edificats a més de tres mil metres d'altitud i habitacions isolades de caràcter permanent com Quispirijamine, al Perú, i Chuquipiñamine, a Xile, es troben a 5.270 metres i a 5.600 metres, màxim d'altitud a què viuen, constantment, éssers humans sobre la terra.

La producció americana és gairebé tota agrícola, minera i pequària, éssent molt insignificant la indústria. Aquestes parts d'Amèrica tenen importants vies terrestres i magnífics ports, però a causa de la poca població del país no representen encara molt, comparant-ho només amb pobles d'un avenç relatiu. Es dona el cas, en molts estats, que la xarxa ferroviària supera en molt al quilometratge de carreteres.

L'obreta és closa amb uns apèndixs sobre l'altitud i situació de les muntanyes més importants, la línia de les neus perpètuas dels Andes, els elements climatològics de les poblacions més importants, els rius i llacs principals, unes dades estadístiques dels estats i dependències, poblacions més importants, estadística de producció, vies de comunicació, marina mercant i ports principals. Aquests apèndixs són el complement més indicat pels capítols, cenyits i precisos, que els han precedit.

La gran cultura geogràfica de P. Vila, ajudada pel coneixement que va fer d'aquelles terres en una llarga estada, han produït una admirable síntesi dels aspectes de geografia física i humana del Centre i Sud Amèrica, desenrotllada en un espanyol net i molt llegidor.—J. S.

ASSAIG DE GEOGRAFIA HUMANA DE LA MUNTANYA, per *Raoul Blanchard*. 1925, Barcelona, Centre Excursionista de Catalunya.—Aquesta obra és produïda de les lliçons que donà el prof. Blanchard, l'any 1922, en els Cursos monogràfics i d'intercanvi, que organitzava la Mancomunitat de Catalunya. Sobre les notes esquemàtiques que li serviren per desenrotllar-lo i els apuntaments dels alumnes dels Estudis normals, el nostre benemèrit prof. Pau Vila va donar forma a aquest "Assaig". Cal que li ho regreciem vivament, puix que, amb ell, el nostre idioma ha estat honorat amb la primera geografia de la muntanya que ha aparegut al món. Cal, també, regraciar el prof. Blanchard per haver accedit a què el seu curs fós publicat, abans de tot, en llengua catalana.

No tant sols el prof. Vila va vertir notes i apuntaments al català i va donar forma a l'obra, sinó que va enriquir-la intercalant-li fets demostratius de Catalunya. Això, precisament, dóna a l'obra tot l'interès per a nosaltres. El valor científic de l'"Assaig" del prof. Blanchard és massa palès perquè hom pensi que tractem de disminuir-lo, però la força suggestiva de l'exemple pròxim és considerable pel lector. L'eficàcia que pugui haver tingut la "Geologia" de Mn. Font i Sagner — sobretot la part dinàmica — es deu als exemples que, a cada pas, addueix. La geografia humana del professor Blanchard, gràcies als fets demostratius catalans que Pau Vila hi intercala, atrau i interessa. Si les obres de Font i Sagner i Blanchard-Vila poguessin tenir una bona divulgació, fóra gairebé segur que l'interès dels catalans — i particularment dels nostres excursionistes — per la geografia seria molt més gran que el que ara pot notar-se, ben mediocre, certament.

L'illustre autor d'aquest "Assaig" ha volgut que el seu estudi fós titulat tan humilment, perquè, diu, no és una obra definitiva, sinó un curs de reflexions i suggestions. Això, en tot cas, podria dir-se dels darrers capítols. La diversitat d'aspectes i manifestacions de la vida humana sobre els vessants fa que no puguin ésser, avui, prou consistents els estudis sobre el que fa referència a les agrupacions humanes: aglomeracions, tipus de casa, origen i densitat de poblacions, migracions. Però els capítols que fan referència a l'agricultura, a la vida pastoral, a les comunicacions i al tràfec i a l'activitat industrial pot dir-se que, gairebé, són estudis acabats. No hi ha, en aquesta nova interpretació de la geografia que tot just comença d'estudiar-se ni en tot allò que fa temps que s'estudia, cap judici amb valor de permanència infinita. Nous estudis i noves observacions els ampliaran, els reetificaran o els anul·laran. El mateix prof. Vila que, en una nota seva, diu no haver trobat a Catalunya el nomadisme vitícola i que dubta que hi existeixi, ja no ho escriuria. A la nostra serra de Prades ha pogut constatar-lo. Per això tots els capítols de l'obra del prof. Blanchard són ben estimables. Tan aquells que semblen més segurs com aquells en els quals només suggereix. Són tots valuoses aportacions a la geografia humana de la muntanya que és, per Catalunya, terra gairebé totalment muntanyenca, i pels nostres excursionistes, potser la més suggestiva de les ciències.

El català de la versió del nostre illustre amic Pau Vila és viu i bell. Quant a la composició de l'obra, trobem, només, que s'ha excedit en el número de notes aclaratòries, que constitueixen moltes vegades un luxe d'explicacions. Es fadigós, pel lee-

tor, d'haver de saltar amb l'esguard de dalt a baix i de baix a dalt massa repetidament; a més, l'atenció pel text se'n ressent.

No pot dir-se res respecte a les condicions materials de l'edició. Aquest "Assaig" va publicar-se al "Butlletí excursionista de Catalunya" i el llibre que ens ocupa és només un tiratge apart. La presentació, en aquestes condicions, no pot tenir res de notable. Amb tot, és ben passadora.—J. S.